

RELIGIA EGIPTULUI ANTIC (II)¹

ZOOLATRIA LA EGIPTENI.

REMINISCENȚE ALE UNUI TOTEMISM PRIMAR

- o caracteristică a religiei egiptenilor este numărul mare de animale adorate în cult.
- mai mult ca la orice popor, egiptenii sunt legați de anumite animale, care erau cinstitute în cadrul cultului sacru.
- probabil această idee trebuie să aibă legătură cu practicile totemice ale vechilor egipteni.
- dintre cele mai importante animale adorate și identificate cu zeii amintim câteva și anume :

a. Cultul crocodilului:

- este generalizat în toată valea Nilului, dată fiind ferocitatea acestui animal.
- era normal ca acest animal atât de periculos pentru cei care călătoreau cu pagoda pe apa Nilului, să îl cinstească.
- mai mult decât atât, cultul lui dezvoltă un sentiment de „*mysterium fascinosum*”, dar și „*mysterium tremendum*”.
- prezentat într-o epocă drept animalul lui Seth, care aduce moartea, ulterior el devine animalul care devorează sufletele cele rele după judecata lui Osiris.
- s-au găsit, de asemenea, necropole ale acestor animale.

b. Broasca:

- este simbolul htonic, care sugerează apariția vieții.
- ea o însoțește de obicei pe Heket, zeița nașterii.
- în perioada Regatului Mijlociu, broasca era reprezentată prin acele „cuțite sacre”, care se puneau pe pantecul femeii însărcinate, pentru a apăra fătul de rele.
- de asemenea, broasca era și însoțitoarea zeului Nilului, deoarece acest fluviu era considerat simbolul fertilității.
- în acest sens trebuie înțeleasă minunea „invadării cu broaște” a Egiptului prin Moise (una din cele zece plăgi ale Egiptului), deoarece se atenta astfel la distrugerea fertilității femeilor și a raului.

¹ Preluare din *Istoria religiilor. Lumea religioasă veche: Note de curs*, Pr. prof. univ. dr. Emil Jurcan, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia.

c. Pasărea Phoenix:

- era considerată pasărea sacră din Heliopolis și reprezenta „Ba”-ul lui Ra.
- la egipteni exista o concepție mitologică, cum că această pasăre renăștea din propria ei cenușă.
- la moarte, ea se aprindea singură și ardea ca o torță, iar din cenușă reieșea o altă pasăre.
- prin acest simbolism al invierii permanente, ea îl reprezenta pe Ra, cel care apune în fiecare zi și renăște în zorii zilei următoare.
- ceea ce trebuie reținut la această religie este puternicul sentiment anastasic, care o face să fie una din credințele cele mai atașate de viață.

d. Hipopotamul:

- este animalul demonic al lui Seth, pe care faraonul trebuia să îlucidă într-un cadru ritualic, simbolizându-se astfel victoria lui Osiris asupra lui Seth.
- de fapt, pentru faptul că acest animal stătea în mlaștinile noroioase, el reprezenta mizeria și lenea (prin greutatea mișcărilor sale), fiind unul dintre monștrii subterani.

e. Gândacul scarabeu:

- această insectă de bălegar, era de asemenea un simbol al invierii, deoarece vechii egipteni considerau că acesta reiese la o nouă viață din pământ.
- el prezenta într-un mod simbolic ideea de moarte și reinviere a omului, care, ajuns în mormant se renăște la o viață spirituală, ieșind din mormant.
- de aceea mormintele (chiar și piramidele) aveau un foarte mic orificiu, pe unde se credea că iese sufletul (Ba) omului.
- dat fiind simbolismul acestui gândac, la înmormantarea egiptenilor se pune pe pieptul defunctului un gândac din lut ars, care era prins între fașiile mumificării, pentru a ajuta spiritul mortului (Ba) să poată ieși din mormant.

f. Iblis:

- este pasărea care îl reprezenta pe zeul Thot și simboliza starea de transfigurare a sufletului după moarte, mai precis pe mortul mantuit.
- de aceea, s-au găsit foarte multe păsări iblis mumificate și depuse în mormintele oamenilor.

g. Leul:

- prin ferocitatea și forța sa, era considerat animalul-paznic care apăra templele și piramidele de vanturile demonice, aducătoare de nisip, ale lui Seth.
- aceasta era, se pare, și menirea Sfînxului de la Gizeh, care proteja mormintele faraonilor de pericolele care puteau veni dinspre rau sau deșert.
- în lumea morților, animalul cu două capete de leu, păzește lumea tenebrelor, de cei care ar dori să scape din ea.

h. Cobra (Utu):

- era simbolul Egiptului de Jos, devenind apoi simbolul unificării regatului.
- ea reprezenta căldura soarelui, iar prin aspectul ei terifiant, cobra sacră era protectoarea faraonului, dar și elementul sapiențial, care îl inspira în conducerea țării.
- de aceea, ea era redată în aur (ouraeus) și prinsă de coroana regală, pentru a-l apăra pe rege și a-l inspira în judecarea problemelor importante ale țării.
- în acest sens, la curtea faraonului se creșteau cobre, tocmai pentru a se face acel transfer de înțelepciune către rege.

i. Șarpele Apophis:

- alt animal, de data aceasta nefast, locuia în mod mitologic în oceanul cerului lui Nun, atacând în fiecare dimineață barca sacră a lui Ra.
- seara, când amurgul reda la asfințit un cer roșu, se credea că șarpele de pe cer a fost ucis iar sangele lui a umplut cerul.

MONOTEISMUL EGIPTEAN. REFORMA LUI AMENOFIS AL IV-LEA

(AMENHOTEP, IMHOTEP)

- în perioada dinastiilor XVII – XIX, perioada de apogeu a Egiptului, cultul zeului Amon a cunoscut cea mai mare dezvoltare.
- cuceririle egiptene, ajunse până în Mesopotamia, au extins cultul acestei divinități și în părțile canaanite.
- în timpul invaziei hicsșilor, care au ocupat zona de deltă și de părțile Egiptului de Jos, Theba, capitala Egiptului de Sus a devenit punctul de rezistență al egiptenilor rămași liberi, care s-au retras în această parte.
- zeul Amon-Ra a fost mentorul spiritual și elementul divin de rezistență în această confruntare.

- astfel, cultul acestei divinități s-a întărit foarte mult după eliberarea de sub dominația hicsoșilor, preoții lui devenind aproape plenipotențiali.
- puterea lor era așa de mare, încât după dinastia a XX-a, marele preot al lui Amon a ocupat tronul Egiptului.
- din acest moment, ei au devenit un pericol pentru regalitate, ca unii care puteau oricând să schimbe un faraon sau o dinastie.
- date fiind și exagerările la care se dedaseră, preoții lui Amon au creat animozități în rândul oamenilor și al curții regale.
- în această conjunctură, AMENOFIS AL III-LEA (1400-1362 î. Hr.) a inițiat cultul lui ATON, discul solar, cult care existase cu mult înainte în Heliopolis, dar care fusese pus în umbră de cultul lui AMON (soarele în întregime). - Aton reprezenta discul solar, care își transmitea razele sale binefăcătoare spre oameni și lume.
- urmașul său, AMENOFIS AL IV-LEA (1361-1340 î.Hr.) a încercat o reformă unică în religia egipteană.
- el a creat un fel de monoteism, centrat doar pe Aton, celelalte divinități fiind eliminate sau date uitării.
- pentru a putea scăpa de presiunea preoților lui Amon, care l-ar fi putut înlătura de la domnie, AMENOFIS AL IV-LEA și-a ridicat într-un loc deșertic o nouă capitală, pe locul unde astăzi se află TELL-ELAMARNA, pe care a numit-o AKHETATON, care se traduce „ORIZONTUL DISCULUI SOLAR”.
- acest nume nu a fost ales la întâmplare, deoarece dacă se privește discul solar la răsărit din acest loc se vede cum el se ridică din spatele unor munți, dintr-un fel de vale a acestor coline, care se prelungesc ca niște umeri cu brațe, astfel încât soarele are un fel de cap ce se ridică deasupra unui trup cu brațele întinse.
- templele ridicate în scurt timp în acest loc nu aveau acoperiș, deoarece prosternarea trebuia să se facă direct în fața soarelui, ridicat deasupra cerului.
- evident, zona aridă de aici făcea foarte grea viața la curtea lui Amenofis al IV-lea, care insista totuși să se rămână în această cetate, destul de greu de locuit.
- regele și-a schimbat și el numele, în AKHENATON, care se traduce prin „SLAVA DISCULUI SOLAR”, apărând în public sub protecția unui disc de aur imens.
- el i-a expropriat pe preoții lui Amon Ra de imensele lor domenii, unde se lucra cu sclavi, iar numele lui AMON a fost chiar șters de pe pereții templelor, la fel ca și al altor divinități.
- în locul lui era redat ATON, cu chipul unui disc solar, care se termina la extremități cu raze în formă de brațe, semn al ajutorului divin.

- se pare că în toată această reformă structurală, AMENOFIS AL IV-LEA ar fi fost ajutat de soția sa, NEFERTITI, o femeie de personalitate extraordinară.
- retragerea din Theba, capitala de aur a regatului, a făcut ca și modalitatea de guvernare a regelui să fie diferită.
- dacă până atunci, chiar și în reprezentările picturale din temple sau din morminte, regii erau redați cu trupuri musculoase, Akhenaton introduce un alt tip de artă: cea reală, care reda omul în forma sa naturală³⁵.
- faraonul nu mai pune accent pe linia războinică a politicii țării³⁶, ci pe linia religioasă și familială.
- el devine mult mai evlavios și mai familist, lucru care se vede din modul în care este redat plastic, permanent cu soția și cu copiii săi.
- acesta este un alt mod de a governa, derivat din credința monoteistă în discul solar, Aton.
- din păcate, retragerea din planul politic al regelui, tinerețea neexperimentată a acestuia, care nu cunoștea legile diplomației, neglijarea politicii externe și a raporturilor cu populația, rămasă în câmpia Nilului, l-a făcut odios pe rege, care a început să piardă bastioanele, pe care înaintașii săi le cuceriseră în părțile Canaanului sau în Arabia, ceea ce a dus la slăbirea țării.
- astfel la scurt timp, cu concursul preoțimii lui Amon, regele este înlocuit și ucis, iar urmașul lui îi șterge numele lui din orice document, precum și reprezentarea plastică a lui Aton.
- important rămâne ideea că această reformă a vizat impunerea unui monoteism, ca valoare divină unică, ceea ce este un pas spre regăsirea datului revelațional, al unui Dumnezeu Creator, unic în istoria umanității.
- au existat cercetători care au acreditat ideea că monoteismul lui Amenofis al IV-lea l-ar fi influențat pe Moise, la rândul lui un preot rămas din garda sacerdotală a lui Aton, care ar fi transpus acest monoteism în credința iudaică.
- aceasta este teza pe care SIGMUND FREUD o dezvoltă în eseuul său „MOISE ȘI MONOTEISMUL”, în care încearcă să arate că credința iahvistă ar fi fost împrumutată din Egipt.
- ceea ce rămâne de reținut este faptul că AMENOFIS AL IV-LEA a impus o aprofundare a spiritualității, într-o perioadă în care religia intrase în sfera rutinei și a ritualismului sec.
- de o profundă spiritualitate este și rugăciunea de pe sarcofagul său, descoperit în anul 1925:

„O să respir dulcea răsuflare a gurii tale.

In fiecare zi îți voi contempla frumusețea...

Dă-mi mainile tale pline de spiritul tău,

*Ca să primesc și să trăiesc prin el.
Cheamă numele meu de-a lungul veșniciei;
Niciodată nu va lipsi la chemarea ta”.*

- după moartea lui Amenofis al VI-a, copilul lui, TUTANKHATON, trăiește o adevărată dramă, deoarece este proclamat rege la 14 ani în locul tatălui său, căsătorindu-se cu sora sa³⁷. de fapt, cei doi copii se află în mainile tutorilor și preoților lui Amon, dar mai ales ale vizirului, Ay.
- regele este nevoit să își schimbe numele în TUTANKHAMON și să asiste la ștergerea numelui tatălui său din inscripțiile din temple.
- astfel se reinvie cultul zeului Amon și se aruncă anatema asupra faraonului eretic, cum era numit Akhenaton.
- din păcate, Tutankhamon este ucis la nici 20 de ani, de către marele vizir, care îi silește soția să se căsătorească cu el, pentru a avea justificarea de a ajunge la tron.
- ulterior, și aceasta este ucisă, ca în locul ei, AY să își aducă altă regină, probabil, cea pe care o dorește.
- astfel s-a sfârșit una dintre cele mai mari și unice reforme din lumea religiilor: trecerea de la politeism la monoteism, ca o recuperare dintr-o iluzie, care ar fi orbit omenirea multe mii de ani.

MITURILE EGIPTENE. MITUL LUI OSIRIS ȘI ISIS

- este considerat ca fiind cel mai renumit mit egiptean.
- relatarea mitului este următoarea:
- Osiris, fiul lui Ra, i-a succedat tatălui său, devenind regale pământului.
- el își ia de soție pe sora sa, Isis.
- în calitate sa de rege, el îi învață pe oameni elementele de dreptate și de adevăr, după care omenirea trebuie să se conducă.
- aceasta este epoca de aur a umanității, starea paradisiacă, în care totul se derula sub auspiciile divinității.
- din gelozie, fratele său, Seth, își pune în gând să îl ucidă.
- transpune aici tema fratricidului, care în revelația biblică este redată la nivelul umanității, a lui Cain și Abel.
- ori, pentru societatea egipteană, unde exista politeism, fratricidul este redat la nivelul divinului, ca o reminiscență revelațională, care este ridicată la nivelul teogonic.

- pe de altă parte, lupta dintre Osiris și Seth, trebuie văzută și ca un conflict al lumii vegetale cu deșertul, o temă foarte realist pentru egipteni, aflați permanent în conflict cu acest pericol.
- ori cele două spații, pământul fertil și deșertul, sunt personificate sub chipul lui Osiris și Seth.
- în acest conflict, așa cum am amintit deja, Osiris este tăiat în 14 sau 16 bucăți și împrăștiat în toată țara Egiptului.
- Isis, fecundată de organul lui Osiris, creează pe Horus, instrumentul răzbunării paterne.
- prin practica de îmbălsămare și prin readucerea lui Osiris la viață, Isis devine patroana magiei și a ocultismului.
- de aceea, nu trebuie să ne mire faptul că aproape toți marii magicieni și ocultişti tanjesc să viziteze Egiptul și să se inițieze în misterele acestei religii.
- există chiar cercetători care susțin că scopul piramidelor nu ar fi neapărat depozitarea trupului mort al faraonului, ci mai ales realizarea unui punct energetic, care comprimă energia cosmică și creează un spațiu de inițiere mistico-ocultă.
- reverberațiile ecoului din anumite piramide, dă posibilitatea de a se interpreta aceste spații ca locuri de inițiere ocultă, prin intonarea sunetului fundamental.
- Osiris reinviat nu se mai poate reîntoarce pe pământ deoarece el murise deja, de aceea această regalitate revine fiului său, Horus, iar el coboară și preia regalitatea lumii subpământestii, cea a morților.
- oricum, el rămâne simbolul învierii, fiind considerat cea mai profundă divinitate, ca una care conferă morților șansa de a deveni nemuritori.

FARAONUL ȘI VIAȚA LUI SACRAMENTALĂ

- asemenea unei existențe osiriene, faraonul era considerat, „Fiul lui Ra”, deci avea o semnificație divină.
- fericirea eternă era asigurată faraonului fără doar și poate după moarte.
- de vitalitatea lui depindeau recoltele țării, fertilitatea animalelor și prosperitatea supușilor.
- de aceea faraonul era adorat ca un zeu.
- viața lui se desfășura după un ceremonial foarte bine stabilit, constând dintr-un ritual zilnic: tămaieri, abluțiuni, fardare, îmbrăcare în veșminte permanente noi, toate acestea fiind încărcate de sensuri magice.
- însemnele faraonului, aveau o valoare mistică:

- o COADĂ DE TAUR, care îi atârna de veșmant (simbolul forței fizice); reprezentând unificarea celor două regate, Egiptul se Sus, cu cel de Jos;
- o BARBĂ FALSĂ;
- un SCEPTRU cu capul zeului Seth;
- un BICI, semn al puterii divine;
- o COBRĂ DE AUR (uraeus), simbol al soarelui, atârna de coroana stângă și îl apăra pe faraon de dușmanii săi;
- o SALBĂ DE LAMELE DE AUR sau de perle atârnată la gat, simbol al bogăției țării; brățări la mâini și la glezne.
- faraonul nu avea voie să consume carne de pește, de berbec sau de gască, iar legumele trebuiau să fie consumate doar crude.
- în ceea ce privește preocupările faraonului, el era cel care în mod personal, din „biroul” său discuta și analiza toate problemele țării.
- existau chiar și audiențe zilnice, în care oamenii puteau să vină și să îl consulte pe faraon.
- așa se face că Moise și Aron au putut ajunge de zece ori în fața faraonului, pentru a-i vesti acestuia plăgile care au să vină peste țară în cazul în care nu va lăsa poporul să iasă din țară.
- în această poziție, faraonul avea permanent lângă el un consiliu, format din înțelepți sau magicieni, care îl ajutau să găsească cele mai înțelepte sfaturi.
- faraonul cumula în sine mai multe funcții și nume:
 - a. Era ȘEFUL SUPREM AL CULTULUI, prezidând toate ceremoniile religioase mari.
 - în slujirea zilnică, care trebuia să fie împlinită de către faraon, acesta era substituit de către corpul sacerdotal.
 - b. Ca ȘEF SUPREM AL ARMATEI, el era cel care conducea armatele în caz de război sau discuta probleme legate de politica externă;
 - c. Ca ȘEF AL ADMINISTRAȚIEI, faraonul răspundea de buna administrare a Egiptului, lucru pe care îl realiza prin vizir³⁹, inspectori și membrii „consiliului celor zece”, cu care se consulta în fiecare dimineață.
- de asemenea, în teritoriu, el era reprezentat de către conducătorii celor 42 de nome.
- sub aspect moral, faraonul, și cu el cațiva nobili, aveau posibilitatea de a fi poligami.
- partea negativă a acestei laturi, pe lângă poligamia, era și datoria regelui de a-și păstra puritatea sangelui, astfel că el trebuia să ia de soție o rudenie apropiată, una dintre surorile sale sau chiar din fiicele sale.

MORALA EGIPTEANĂ

1. Caracterizare generală:

- egiptenii erau considerați ca fiind un popor foarte credincios și moral.
- în fața zeilor, omul era un simplu rob, care era iubit și ajutat de ei, în varianta în care moralitatea omului era impecabilă⁴⁰.
- în relația cu semenii, egipteanul trebuia să respecte averea aproapelui său, cinstea și fericirea lui.
- „Niciodată nu am păcătuit împotriva bogăției cuiva” sau „Am înmormântat pe cei bătrani”, „Am dat pâine celor flămânzi și haine celor goi”.
- de asemenea în *INVĂȚĂTURILE PENTRU REGELE MERIKARE* sunt cuprinse sfaturi foarte înalte din punct de vedere moral⁴¹.
- merită reținut capitolul 125 din *CARTEA MORȚILOR*, în care se stipulează spovedania nevinovăției celui mort:

*„Niciodată contra omului nu am păcătuit,
Nici părinții, nici rudele nu le-am batjocorit,
N-am înlocuit adevărul prin strambătate,
Cu oamenii răi nu am avut de a face,
În viața mea nu am făcut crime...”*

2. Sclavii:

- sclavii nu erau totalmente lipsiți de drepturi.
- cei străini puteau să-și adoagă un nume egiptean sau să se căsătorească cu egiptence, aveau dreptul să posedă bunuri, chiar terenuri agricole, pe care le puteau apoi lăsa moștenire fiilor lor.
- de asemenea, sclavii eliberați puteau avea servitori, ba chiar să dețină apoi slujbe publice.
- observăm aici o democrație mult mai avansată decât cea mai etalată democrație a antichității, cea romană, care, deși va apărea mult mai târziu în istorie, va fi mult mai restrictivă.

3. Familia:

- instituția familiei era foarte bine apărută: „Poate nici un popor din Orientul Antic nu a avut despre familie o concepție atât de sănătoasă și de modernă ca la egipteni” - G. NOLLI. valoarea ei, nefiind doar un simplu instrument de procreare.
- dota care se aducea în familie era nu doar obligația femeii, ci ambilor soți li se cerea să aducă această dotă.

- mai precis, mirele aducea 2/3, iar mireasa 1/3 din cuantumul zestrei.
- zestrea era un depozit de care nu trebuia să se atingă, zestrea rămânând un fel de ajutor în cazul în care femeia rămânea văduvă.
- momentul principal al nunții era drumul miresei spre casa mirelui.
- nu se știe în ce condiții se realiza divorțul, dar probabil sentința o pronunța un complet de judecată, pentru că atât femeia cât și bărbatul aveau drepturi egale.
- femeia era numită și considerată „stăpana casei”, iar dacă rămânea văduvă, devenea capul familiei.
- familia egipteană era monogamă, excepție de la această regulă făcând doar faraonul și câțiva nobili din anturajul acestuia.

CULTUL DIVIN ȘI LOCAȘURILE DE CULT. MESAJUL PIRAMIDELOR

1. Templele:

- la început foarte modeste, simple colibe de paie din nuiele împletite, templele erau considerate locuința zeului.
- ulterior, s-au ridicat temple de piatră, ajungându-se la faimoasele temple de la ABU SIMBEL, EDFU, DENDERAH, LUXOR sau KARNAK.
- templele solare primare aveau o curte imensă, unde cultul se presta în lumina soarelui.
- ulterior, camera zeului devine cea mai criptică parte a unui templu, unde lumina nu pătrundea deloc.
- în această încăpere aveau dreptul de acces doar preoții și faraonul, ca unul care era de fapt Fiul soarelui și sacerdotul prin excelență.
- diferite sisteme tainice mișcau uși imense din piatră, tocmai pentru ca efectul de mister să fie și mai autentic.
- de reținut este faptul că porțile templelor erau flancate de sfînși, care apărau intrarea în incintă. un alt element sacral, alături de templu, era OBELISCUL.
- au existat foarte multe obeliscuri în Egipt, care însă au fost furate sau cumpărate pe nimic, pentru a fi depozitate în piețele marilor metropole ale lumii (Londra, Roma, Paris).
- cele mai multe sunt la Roma, unde se întâlnesc nu mai puțin de 12 obeliscuri.
- o altă caracteristică a arhitecturii cultice egiptene o constituie prezența COLOANELOR, ornamentate variat.

- numai in templul de la Luxor se găsesc 134 de coloane foarte inalte de aproximativ 10 metri, dispuse pe un aliniament de 16 randuri.
- dintre templele cele mai renumite amintim:
 - TEMPLUL DE LA KARNAK, IN CINSTEA LUI AMON-RA;
 - TEMPLUL DE LA DENDERAH, INCHINAT ZEIȚEI HATHOR;
 - TEMPLUL DE LA EDFU, INCHINAT LUI HORUS;
 - RAMESSEUM-UL DE LA LUXOR;

2. Sacerdoțiul:

- existau două categorii de preoți: cei mireni și cei consacrați sau preoții-funcționari.

a. Preoții mireni, numiți și „cei puri” (wabu):

- indeplineau alte atribuții in viața civilă, dar slujeau o lună pe an la templu.
- ei reprezentau cei mai mulți dintre slujitorii templelor.
- acești preoți trebuiau să nu aibă defecte fizice, defecte care ii făceau improprie pentru slujirea zeului din templu.
- pe perioada slujirii, ei respectau abluțiunile ritualice, spălările de tot felul, restricțiile alimentare și cele sexuale.

b. Preoții funcționari:

- proveneau din randul preoților mireni, dar se supuneau unor restricții speciale, cum ar fi prezentau un „certificat al sexului”, prin care se concluziona genul masculin al candidatului.
- apoi ei erau unși, rași, epilați de păr și imbrăcați numai in haine de in.
- trebuiau să se purifice cu apă de două ori pe zi și de două ori pe noapte.
- nu aveau voie să consume pește, nici să călătorească cu barca.
- de asemenea, preoții egipteni erau circumscriși.
- preoții funcționari erau împărțiți in trei grupe:
 - SERVITORII ZEULUI (HEMU NETJER):
 - conduși de o căpetenie, care implineau slujirea zilnică in fața statuii zeului din templu;
 - PĂRINȚII DIVINI (ITU NETJER): - erau un fel de profeți, inferiori celor dintai;
 - CEI CURAȚI (WABU):
 - despre care am amintit, din care se recrutau sacerdoțiul consacrat, adică cei care rămaneau permanent la temple.
 - pe langă tagma preoțească, mai existau și LECTORII, cei care trebuiau să cunoască pe de rost textele sacre, care se intona cu ocazia diferitelor prilejuri ale vieții omului.

- la templele zeitelor existau TAGMA PREOTESELOR, avand rolul de cântărețe sau dansatoare.
- in Theba exista o „MARE PREOTEASĂ”, considerată „soția lui Amon”.
- in ceea ce privește numărul preoților la templu, se pare că întotdeauna acesta a fost destul de mare.
- de exemplu, un papirus, scris in timpul lui Ramses al III-lea, prin anul 1200 î.Hr., preciza că la templul de la Karnak existau circa 80.000 de angajați, lucru unic in lume.

3. Cultul:

a. Slujirea de la templu:

- in fiecare dimineață, preotul intra in templu, unde aprindea *focul sacru*, punand in el tămaie.
- apoi deschidea nișa, unde se afla statuia zeului, prosternanduse cu fața la pământ in fața acesteia, îmbrățișand in același timp și pe zeul Qeb, pământul.
- statuia era spălată, tămaiată⁴² și îmbrăcată cu patru veșminte ritualice din in.
- apoi, in fața statuii se așeza o masă de flori, alimente și băutură, care evident, in numele zeului, era consumată de către preoți.
- statuia era in cele din urmă pusă la loc, sigilandu-se apoi intrarea in sanctuar.
- acest ritual era apoi repetat la pranz iar seara, statuia era pregătită de somn.
- simbolismul acestei exagerate griji era că soarele trebuie îngrijit, altminteri el își pierde forța de a fertiliza pământul.

b. Zilele de sărbătoare:

- in ceea ce privește ZILELE DE SĂRBĂTOARE, ele erau destul de numeroase, legate in general de ritmurile anuale (recoltare, revărsarea Nilului, semănare).
- existau, de asemenea, acele „TEOFANII”, cand zeii se „arătau” oamenilor de rand.

- Sărbătoarea OPET:

- de exemplu, sărbătoarea OPET, marca un pelerinaj cu barca pe rau a statuetei de la Luxor la Karnak.
- acum, după spusele lui Herodot, bucuria sărbătorii devenea chiar orgiastică, simbol al fertilității.

- Sărbătoarea SED:

- o altă sărbătoare, *Sed*, era consacrată faraonului care implinise 30 de ani de domnie.
- acum se comemora zeificarea faraonului și identificarea lui cu Osiris.
- faraonul se îmbrăca acum in hainele zeului, iar in fața lui dansa prințul moștenitor.

- se spune că la astfel de ceremonii, altminteri destul de rare, se sacrificau foarte multe animale (400.000 de boi, 1.422.000 de capre, 1.200.000 de captivi).
- din perioada dinastiei a XIX-a, osirificarea faraonului se realiza o dată la trei ani.

c. Misterele lui Isis și Osiris:

- *Misterele lui Isis și Osiris* au jucat un rol foarte important, deoarece prin ele cel care se iniția în ele deținea puterea invierii de la Osiris, iar de la Isis el primea șansa de a practica și de a domina magia și ocultismul.
- de fapt, oracolele au jucat un rol destul de mare pentru viața egipteanului.
- cel mai mare oracol era cel descoperit la Siuah, unde o sută de preoți slujeau lui Amon, iar zeul dădea răspunsul prin gura celor mai bătrani.
- se pare că însuși împăratul Alexandru cel Mare ar fi consultat acest oracol unde i s-ar fi spus că va cuceri lumea și va ajunge până la marginea ei.

d. Magia:

- magia era foarte răspândită la egipteni, unde ea se practica prin diferite descantece, invocații magice pentru binecuvântarea celor dragi sau distrugerea celor răi.
- exista chiar tipul de **MAGIE ANALOGICĂ PUNITIVĂ**, ca în cultul woodoo, confecționandu-se figurine de ceară, care reprezentau chipul zeilor războinici sau ale unor oameni, care puse în casa dușmanilor îi chinuia pe aceștia.

ANTROPOLOGIA EGIPTEANĂ

1. CONTEXT GENERAL:

- la egipteni a existat o uimitor de slabă preocupare față de sfera antropogoniei, relatările privind crearea omului fiind doar tangențiale.
- despre Ra se spune că este creatorul oamenilor fără a se insista asupra modalității de creare.
- un singur text precizează faptul că omul ar fi fost creat din lacrimile lui Ra.
- ochiul lui Ra ar fi fost trimis să lupte împotriva dușmanilor zeului.
- la reîntoarcere, el a observat că locul lui fusese luat de un alt ochi.
- atunci a început să plângă și din lacrimile lui Ra amestecate cu pământ s-au format oamenii.
- o altă referire antropogonică pleacă de la sistemul memfit, mai ales de la inscripția regelui Shabaka.

- acest text spune că în inima lui Ptah s-a născut un gând, iar limba l-a exprimat.
- omul ar fi fost creat prin acest cuvânt creațional, din QEB (pământul), fiind deținătorul logosului lui Ptah.
- observăm aici o temă revelațională, în care omul este creat prin cuvânt.
- în ceea ce privește ideea de „suflet”, egiptenii dețineau mai mulți termeni care redau partea spirituală din om și anume:

2. CONCEPTUL „BA”:

- Ba reprezenta realitatea spirituală cea mai apropiată de noțiunea de suflet din concepția actuală.
- Ba-ul după moartea omului trecea într-o altă formă de viață, în perimetrul unei lumi spirituale.
- după moartea omului, Ba lua chipul unei păsări care făcea legătura dintre trupul mort și lumea celor vii.

3. CONCEPTUL „KA”:

- Ka este fie o dubură spirituală a trupului, fie o reminiscență a conceptului de totem primitiv.
- însă se pare că entitatea Ka este un principiu vital strans legat de trup, care nu părăsește trupul la moarte, ci coboară în mormant și rămâne lângă el până când trupul putrezește.
- de aceea, trupurile se imbălsămau pentru ca elementul Ka să rămână cât mai mult lângă trup.
- dacă trupul nu rezistă, se făceau statuete cu chipul mortului pentru ca acest element să rămână în ele.

4. CONCEPTUL „RAN”:

- Ran reprezenta numele omului, un fel de realitate spirituală care trebuia cât mai mult permanentizată între cei vii.
- a uita numele morților tăi era considerată o adevărată crimă.
- de aceea, egiptenii erau oarecum obligați să țină minte sau să posede liste cu înaintașii sau chiar cu regii anteriori.
- acest lucru reiese din uimirea care l-ar fi cuprins pe Homer, care, ajungând în Egipt, a întâlnit oameni ce i-au pus în față liste complete cu toți regii Egiptului.

5. Conceptul „AKH”:

- Akh era inima mortului, care reprezintă sediul tuturor activităților bune sau rele ale omului.

- de aceea, la judecata lui Osiris se cântărea inima omului.

STAREA SUFLETELOR DUPĂ MOARTE

- se crede că în perioada timpurie egiptenii nu aveau o concepție clară despre starea sufletului după moarte.

- mormantul reprezenta locul de existență eternă a sufletului.

- ulterior, a apărut credința că sufletele celor morți călătoreau spre apus în barca lui Ra, pe oceanul cerului.

- interesant rămâne procesul eshatologic de osirificare, mai precis de identificare a sufletului cu Osiris.

- un text de pe pereții sarcofagelor spune în acest sens:

- „*Eu trăiesc, eu mor, eu sunt Osiris, Trăiesc, mor, eu sunt orzul; Eu nu dispar*”.

- prin urmare, omul preia ritmul vegetal, osirian, fără a se vorbi despre un pancosmism.

- după moarte, sufletul se îndreaptă spre **IMPĂRĂȚIA LUI OSIRIS, CAMPIILE LUI YARU** sau **AMENTI**, unde sufletele duc o viață fericită, slujindu-l pe Osiris, așa cum în viața lor l-au slujit pe faraon.

- fertilitatea câmpiilor lui Yaru este mult mai mare decât câmpia Nilului, deoarece graul creștea aici mai înalt decât omul și pământul dădea mai multe recolte pe an.

- textele piramidelor și Cartea Morților ne oferă amănunte cu privire la această stare.

- în concluzie, **RAIUL EGIPTEAN** este comparat cu o **VALE A NILULUI LA MODUL ABSOLUT**, foarte fertilă, în care nu trebuia neapărat să lucrezi, ci puteai să îi pui pe alții să lucreze în locul tău.

- de aceea, în sarcofage și în morminte sau piramide se depuneau o mulțime de statui numite „**USHABTIS**”, care trebuiau să lucreze pământul în locul celui decedat.

- cel mort trecea în lumea lui Osiris, la fel ca la greci, cu ajutorul unei bărci peste un râu, înfruntând multe pericole.

- în capitolul 125 din Cartea Morților este prezentat tribunalul de judecată al lui Osiris, format din 42 de judecători, după numele celor 42 de nome ale Egiptului.

- cel mort era dus în sala de judecată de către zeul Horus, unde îl aștepta Osiris cu cei 42 de judecători, precum și zeul scrib, Anubis.

- pe balanța judecății se puneau inima mortului, iar pe celălalt taler se puneau o pană, simbol al zeiței adevărului Maat.

- de o parte un monstru, jumătate crocodil, jumătate hipopotam, numit **OMS**, aștepta sentința judecății, care dacă era negativă, monstrul îl devora pe cel mort.

- tot acum se făcea „mărturisirea negativă” în care decedatul îi spunea lui Osiris și judecătorilor că este curat, că nu are nici un păcat, care să îl condamne la devorare.

RITURILE DE ÎNMORMÂNTARE ȘI ANALIZA PRACTICII ÎMBĂLSĂMĂRII

- îmbălsămarea se făcea în conformitate cu prețul pe care îl ofereau rudele celor acreditați pentru această operațiune.
- modul de execuție al acestei operațiuni era următorul:
- o parte a creierului se extrăgea prin nări, iar restul era lichefiat prin anumite substanțe introduse;
- urma apoi golirea trupului de intestine, care erau păstrate în patru urne, numite **CANOPE**, pentru ficat, intestine, plămâni și inimă;
- acestea erau impregnate de arome și parfumuri.
- în locul inimii se puneau un gândac scarabeu din argilă sau altă piatră, ca simbol al învierii.
- apoi, în corp se turnau produse rășinoase și arome: smirnă, tămâie și silistră.
- pentru ca pielea să își păstreze elasticitatea, trupul era uns cu tot felul de uleiuri, care se utilizează chiar și astăzi în masajele tradiționale.
- după 70 de zile, când dura păstrarea trupului la loc ascuns, cadavrul era înfășurat în fașii de panză înmuiate în cauciuc.
- pe față i se puneau o mască, ce păstra chipul mortului.
- apoi, trupul era depus într-o cutie de lemn pictată cu imagini sacre și plină de rugăciuni de iertare către zei.
- sarcofagul avea două ferestre în dreptul ochilor, pentru ca mortul să poată privi soarele.
- în mormant se mai puneau câteva statui, în cazul în care mumia nu rezista, pentru a deveni sediul lui **KA**.
- în mainile mortului se depuneau texte sacre și rugăciuni pentru judecata lui Osiris.

MORMINTELE

- mormintele erau considerate nu simple locuri de depunere a trupurilor inerte, ci „locuințe de veci” a celor morți.
- de aceea, ele trebuiau să fie amenajate ca locuințe reale.

- mormantul era săpat la început în nisip sau stancă și acoperit cu o placă de piatră pentru ca să nu intre șacalii.
- mormintele regale și ale nobililor, chiar din vechime, aveau o ținută specială, fiind formate din cinci camere: una în centru în care se depunea trupul mortului și patru în cele patru laturi, unde se aflau proviziile, armele și bijuteriile.
- acest tip de casă mortuară poartă numele de **MASTABA**.
- ulterior, camera din mijloc a devenit o capelă, unde familia mortului aducea ofrande. - trupul decedat era depus într-o groapă din mijlocul capelei.
- de asemenea, într-o cameră se ținea o statuie a mortului în care să se poată odihni Ka-ul lui.

PIRAMIDELE

1. DESCRIERE:

- nu erau altceva decât niște MASTABA LA DIMENSIUNI MONUMENTALE.
- în locul capelei se construia lângă piramide un templu, unde preoții prestau cultul în locul faraonului decedat.
- primul tip de piramidă este cel în trepte, care se aseamănă mult cu piramidele aztece sau cu ziguratele babiloniene.
- cele mai celebre piramide sunt cele din **VALEA REGILOR**, de la **GIZEH**, unde se află mormintele celor trei regi din dinastia a patra (2732 – 2563 î.Hr): **KHUFU**, **KHAFRA** și **MENKAURA**, nume care au fost grecizate și cunoscute sub pronunția: **KHEOPS**, **KHEFREN** și **MYKERINOS**.

a. Piramida lui Kheops:

- înaltă de 137 de metri, este considerată una din cele șapte minuni ale lumii antice.
- zidirea piramidei lui Kheops ar fi durat 30 de ani, timp în care au lucrat sute de mii de oameni.
- blocurile de piatră, unele chiar de 20 de tone, au fost aduse de la mare distanță, pe role de trunchiuri, puse pe sănii și trase pe nisip sau prinse între două bărci și aduse pe apă.
- ridicarea lor la înălțime se făcea cu ajutorul scripeților și a parghiilor, utilizându-se și planurile înclinate, ceea ce reprezenta la momentul respectiv o inginerie de varf.

b. Piramidele lui Kefren și Mykerinos:

- aveau 136 metri înălțime, iar a lui Mykerinos doar 62 de metri.

2. EXPLICAȚII:

- trebuie reținute și unele explicații, cum că piramidele nu ar fi fost neapărat necropole, cat mai ales locuri mistice, unde se putea practica meditația și unde din cauza ecoului foarte puternic se puteau emite sunetele „fundamentale”, cele de frecvență joasă.
- cu timpul, începând cu dinastia a XVIII-a, din cauza jefuitorilor, faraonii au preferat mormintele subterane cu mai multe încăperi, săpate în stancă.
- unele piramide prezintă adevărate labirinturi pentru a-i descuraja pe jefuitori.
- cele mai celebre piramide se află tot în Valea Regilor.

CONCLUZII FINALE

- în urma celor menționate mai sus putem concluziona următoarele:

a. Religia egipteană, deși manifesta un cult unitar în cinstea soarelui, ceea ce ne-ar putea duce cu mintea la ideea unui monoteism primar, rămâne politeistă, prin multitudinea de zei adorați.

- unitatea cultului solar este o dovadă revelațională a unui cult unic și unidirecțional într-o primă fază a istoriei acestei țări.

b. Reforma lui Amenofis al IV-lea, dincolo de a fi o reformă politică împotriva preoților omnipotenți ai lui Amon, este în primul rând o reformă religioasă.

- zeul Aton este prezentat într-o nouă postură, mult mai intimă: din razele sale, ca niște brațe se prelungesc palme, care au hieroglifa vieții (ANKH).

- prin urmare, Aton este susținătorul vieții, un dumnezeu profund implicat în viața omului și mult mai apropiat de om.

- de aceea, în bazoreliefuli, regele este mult mai apropiat de zeu și mult mai lejer în exprimarea feței și a gesturilor.

c. Ideea morții și a învierii reiese din mitul lui Osiris, care este ucis și apoi învie.

- lupta dintre Osiris și Seth este simbolul luptei dintre viață și moarte, dintre vegetație și deșert, dintre lumină și întuneric.

- victoria finală a lui Osiris și distrugerea lui Seth simbolizează victoria vieții asupra morții.

d. O altă latură importantă în concepția nemuririi la egipteni, este punerea scarabeului în locul inimii mortului.

- scarabeul este un gandac, care depunandu-și ouăle în mormant iese la soare, simbolizând ieșirea sufletului din trup la Ra, prin înviere.

e. Mitul păsării Phoenix, de sorginte egipteană, este altă dovadă a învierii, deoarece se credea că la moarte pasărea se auto-aprinde și din cenușă va reieși o altă pasăre, simbol al sufletului care renaște la o nouă viață.

f. Ideea de providență se reflectă foarte bine în cultul lui Maat, care simbolizează ordinea, adevărul și dreptatea.

- este de un lirism profund momentul în care pe balanța judecării lui Osiris se pune inima mortului, iar pe celălalt taler se așează o frunză sau o pană sau chiar chipul zeiței Maat, arătând cât de ușor trebuie să fie sufletul ca să ajungă în Amenti.

g. Șarpele, simbol revelațional, nu apare ca un ispititor al oamenilor, ci ca atacatorul bărcii lui Ra.

- șarpele Apophis este o reminiscență revelațională, care atacă elementul divin pentru a produce haosul, deoarece scufundarea lui Ra în oceanul lui Nut însemna sfârșitul lumii.

h. Creația omului capătă de asemenea conotații revelaționale, deoarece omul este creat într-un mod logosiac.

- Ptah pronunță logosul, cuvântul, iar omul se naște, deținând în sine logosul divin.

i. Ideea de rai la egipteni (AMENTI SAU CÂMPIILE LUI YARU) ne aduce aminte de grădina Raiului, cu verdețură, pomi și râuri.

- în Amenti este vorba despre o absolutizare a câmpiei Nilului.

j. Îmbălsămarea, piramidele sau mastabas sunt alte elemente ale credinței în înviere, prin care se credea că omul nu moare ci doar se mută într-un alt plan al existenței.

- religia egipteană oferă o imagine destul de largă a unei preluări revelaționale, deformate în timp.